

זכרון עולם

האשה החשובה ודפת צדקה וחסד

מרת ורדה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

בס"ד, ט"ו תמוז תשע"ג
מסכת פסחים ג' - ט' ♦ שביעית ח' - ט', ב'
גליון מס' 735

השבוע בגליון

♦ נכרי שאכל קדשים חייב מיתה??

♦ האבן שנמצאה בהר הבית

♦ חברת ביטוח המבטחת מוצרי חמץ

♦ ברכת המצות - "על" או "ל"

♦ מהו נוסח ברכת "בדיקת חמץ"?

♦ נוסח הברכה לפי ההרשגה

♦ תפילין של יד ושל ראש, מצווה אחת גדולה

♦ זהירות בכבוד הרב

דבר העורך

מאורות ההלכה

לפני כתשע שנים עשה את דרכו לירושלים רכב הסעות, נושא בחובו רעיונות גדולים.

במעלה הקסטל צלצל הטלפון.

- **בשעה** חמש תורכם להכנס אל הרב".

יושבי הרכב התרגשו, עוד מעט קט יכנסו אל הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, וישטחו בפניו את תבנית "מאורות ההלכה", לקראת המסכתות הבאות במסגרת לימוד הדף היומי.

- **"הלכה**, הלכה, מה עם ההלכה?"

השאלה הזו הזהדה באזני כל המשתתפים במפגש ההוא, שהתקיים לקראת תחילת לימוד מסכת נדה, בשלהי המחזור הי"א של הדף היומי.

כדרכם בקודש, בהגיע ציבור לומדי הדף היומי לצומת דרכים מרכזית, בו נדרשת הכרעה להיכן פונים, או שמא יש לסלול דרך חדשה, עלו רבני

דף ג/ב ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים

נכרי שאכל קדשים חייב מיתה??

עם תחילת מסכת פסחים לומדים לומדי הדף היומי את המעשה המפורסם, על הנכרי אשר הצליח להערים על היהודים ולאכול מבשר קרבן הפסח. היטב חרה הדבר לרבי יהודה בן בתירא, עד שהתגלגלו הדברים כך, שהיה זה חג הפסח האחרון של הנכרי עלי אדמות.

על מה ולמה נגזר דינו למיתה?

אכן, נכרי העובר על אחת משבע מצוות בני נח חייב מיתה, אך האם מעשהו היה מנוגד למצוות בני נח? על מדוכה זו ישבו אחרונים רבים, ולהלן תשובות אחדות מבית מדרשם.

בעל מנחת חינוך (מצווה י"ד) כותב, כי לשיטת הסמ"ג, איסור התורה לגבי קרבן פסח, "תושב ושכיר לא יאכל בו", מתייחס ישירות אל הנכרי, לא רק אל היהודי המאכילו, ונמצא שהנכרי עבר עבירה.

ברם, הרמב"ם וספר החינוך חולקים וסוברים, כי איסור זה אינו מתייחס אלא ליהודי המאכיל את הנכרי. לפיכך מסביר בעל מנחת חינוך, כי הנכרי עבר על איסור גזל! הלמאי? מפני שהקרבן שייך ל"ממון גבוה", לקב"ה, והוא מקנה אותו לרשאים לאכול, ואילו הנכרי, שאינו רשאי, הרי הוא גזלן באכלו את הקרבן.

הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (קובץ שיעורים, ח"א פסחים ו') נוקט בגישה דומה אך מטעם שונה - הנכרי גזלן, לפי שגזל מבני החבורה שנמנו על הקרבן, אותם רימה והטעה כי הוא יהודי, וגזל מהם את בשר הקרבן (עיין חידושי ר' שמואל פסחים ג/ב שהאריך בנידון).

מהר"י אסד (שו"ת יהודה יעלה או"ח סי' נ"ה) מעלה אפשרות, כי הנכרי עבר על איסור אכילת בני מעיים. במסכת חולין (לג/א) מבואר, כי נכרי אינו רשאי לאכול בני מעיים של בהמה שנשחטה, מפני שעבורו הם נחשבים "אבר מן החי" [ראה בהרחבה גליון 635 חולין לג/א מאמר "לתת לעוזרת הרומניה את שיירי הצ'ולנט"]. אמנם הוא לא אכל את בני המעיים, אך קרבן הפסח נצלה על כרעיו ועל קרבו ובכולו נבלע טעם "אבר מן החי". עבר, איפוא, הנכרי על איסור "אבר מן החי", שהוא משבע מצוות בני נח. [אף על פי שאין בו "שיעור", לבן נח לא ניתנו שיעורים, כמבואר ברמב"ם הל' מלכים פרק ט'].

זעילוי נשמת

הר"ר **אבנר רייכמן** ז"ל

ב"ר אברהם שלמה ז"ל

נלב"ע י"ט בתמוז תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו ובתו

הר"ר **אשר ושושנה אורנשטיין** שיחיו

זעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה יצחק זיסר** ז"ל

ב"ר אהרן שרגא ז"ל

נלב"ע כ' בתמוז תשנ"ז

ממייסדי ומקימי בית המדרש סוכטשוב בני-ברק **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יוסף בונים גוטר** ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל

נלב"ע ט"ו בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הרב **אליעזר בצלאל יוסף** ז"ל בן האדמו"ר נתן דוד מפרצווא זצ"ל נלב"ע י"ז תמוז ורעייתו מרת **בלה איטה** ע"ה בת ר' בן ציון ז"ל נלב"ע ט"ו תמוז **תנצב"ה**

הונצחו ע"י בנם וכלתם **דוד ודבי רבינוביץ** שיחיו - פ"ת

תירוץ מרתק ביותר נמצא בספר מעיל שמואל (כאן).

האבן שנמצאה בהר הבית: הסבר זה מבוסס על עדותו של יוסף הכהן, יוסיפון, אשר אומתה במהלך הדורות, כי הורדוס המלך ציווה לחקוק אזהרה חמורה על אבן גדולה, לפיה, כל יהודי נכרי להציב את כף רגלו במקום המקדש בהר הבית. כה נכתב בחוברת אבני זכרון (אות תשכ"ח): "הר נתן זמן הלוי ספיר ז"ל, לילד ירושלים, ובנו של בעל אבן הספיר (הלא הוא הנוסע הנודע ר' יעקב ספיר) מספר לנו "בלבנון" שנה שמינית תרל"ב: זה לא כבר חפרו הבונים בהר הבית וימצאו אבן אחת גדולה ג' על ג' אמות, ועליה חקוק בכתב ולשון יוונית העתיקה: "מפה והלאה לא תדרוך כף רגל איש נכרי, ואשר לא ישמע את הפקודה הזאת - עוונו ישא ודמו בראשו". כאמור, מעדותו של יוסיפון עולה, כי הורדוס ציווה לחקוק זאת.

אכן, במסכת כלים (פרק א' משנה ח') נאמר: "החול מקודש ממנו, שאין נכרי וטמא מת נכנסים לשם", אך אין מבואר מה ענשו של נכרי העובר על איסור זה. נמצאנו למדים כי הורדוס חקק, שנכרי העובר על איסור זה ייהרג, ולפיכך הרגוהו [וע"ש שביאר אם הרגוהו מחוק המלך בלבד, או מפני מצוות שמירת המקדש. וכן עדיין צ"ע מנלן שנכנס למקדש, הרי פסח נאכל בכל העיר. ע"ש בכל דבריו. ועיין בנצי"ב בסוגיון, שגם הוא תירץ שהרגוהו על שנכנס לעזרה בטומאה, על פי הסוגיה בסנהדרין פ"א].

דף ו'א יחד לו בית

חברת ביטוח המבטחת מוצרי חמץ

בגמרתנו אנו למדים כי בפסח אסור ליהודי להשהות חמץ, אף שאינו שלו, אם קיבל עליו אחריות. לפיכך, יהודי שקיבל אחריות שמירה על חמץ של נכרי, עובר על איסור התורה "בל יראה ובל ימצא".

מתוך הלכה זו ראוי לדון במציאות הרווחת בימינו.

כידוע, יהודים שבבעלותם מפעלי חמץ מוכרים לנכרי את החמץ שברשותם בטרם הפסח, כדי שלא ייכשלו חלילה באיסור חמץ, ואף אלו שאינם חרדים מפני איסור התורה יודעים, כי יבולע לממונם אם לא יעשו כן, מפני ששומר תורה ומצוות לא יהיה לרכוש "חמץ שעבר עליו הפסח", הלא הוא חמץ שבחג הפסח היה בחזקת יהודי, שהרי "חמץ שעבר עליו הפסח" אסור בהנאה.

ברם, מעקב אחר ההתנהלות העסקית עלול לגלות, כי לכאורה, אין די במכירת החמץ לבעלות נכרי, שכן, בדרך כלל המפעלים מבוטחים בחברת ביטוח. אם חברת הביטוח שהמפעל מבטח אצלה, היא בבעלות יהודי, לא הועילה מכירת החמץ. כלומר, בעל המפעל ניצל אמנם מאיסור חמץ, אך החמץ עצמו יהא אסור בהנאה אחר הפסח, מפני שבעל חברת הביטוח היהודי קיבל עליו אחריות...

נמצא, שבעל המפעל מכר את החמץ לנכרי ובכל זאת החמץ אסור בהנאה. האמנם כן? זאת, ועוד: מה יעשה יהודי בעל חברת ביטוח החפץ להמנע מאיסור? כלום עליו להודיע לכל לקוחותיו, כי לתקופת הפסח הוא מסיר את אחריות חברת הביטוח על החמץ המבטח בחברה?

ובכן, כאשר נעיין היטב בסוגייתנו, נמצא, כי למקום שהות החמץ חשיבות מרכזית בהגדרת איסור "בל ימצא". בגמרתנו נאמר, כי כאשר חמץ של נכרי נמצא ברשותו של ישראל ובאחריותו, הוא עובר על איסור הנלמד מן הפסוק "לא ימצא". ברם, כאשר החמץ אינו מצוי ברשותו של הישראל, אין איסור בדבר, אף על פי שאחריותו עליו. כך לכאורה.

העולה מן הדברים, כי הואיל וחברת הביטוח אינה מאפסנת ברשותה את המוצרים המבוטחים על ידה, הדיון נשמט ונמוג.

אולם הרמ"א (שולחן ערוך או"ח סי' ת"מ סי' א') פוסק, כי ישראל שקיבל על עצמו אחריות שמירה על חמץ, והעביר את החמץ לנכרי אחר שישמור עליו, אינו נמלט מאיסור "בל יראה".

חזר, איפוא, דיונו והתעורר - החמץ המבטח בחברות הביטוח מופקד אצל נכרי השומר עליו, הלא הוא בעליו. המותר הדבר או אסור?

בעל מגן אברהם (שם ס"ק א') מבאר, כי ישראל שהעביר את החמץ לנכרי כדי שהנכרי ישמור עליו עבור הישראל, בגין אחריותו עליו הוא עובר על איסור בל יראה. לאמר, שמירת הנכרי על החמץ עבור היהודי, מכלילה את החמץ תחת אחריות הישראל והדבר אסור. שונה הוא הדין כאשר הישראל מחזיר את החמץ לבעליו, שישמור הוא על החמץ, שבאופן זה אינו עובר איסור, אף על פי שאת אחריותו מן החמץ לא הסיר, ואם יאבד או ייגנב הרי הוא נושא באחריותו.

משכך, הוסר דיונו מעל שולחן הספקות, מפני שחברות הביטוח אינן שומרות על החמץ ואינן מופקדות על שמירתו, כל התחייבותן היא אחריות לגורלו. דבר זה אינו אסור.

מאורות הדף היומי, בראשות הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, למעונם של גדולי הדור, לקבל עצה ותושיה על מפתן לימוד המסכת האחרונה בש"ס במסגרת הדף היומי, כדי לשקול כיצד ניתן להעניק תנופה רבתי ולצרף יהודים רבים אל לומדי הדף היומי, לשתף אותם במקהלה היפה הזו, כך שיוותרו בה עוד שנים ארוכות וטובות.

בשעה ששטחו בפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל את הלבטים, הספקות, הדרכים האפשריות והצדדים הטמונים בהן, דפק הרב קלות על השולחן ושאל: "הלכה, הלכה, מה עם ההלכה?"; הרי לימוד התורה צריך להביא לידי מעשה, שיידעו בית ישראל את אשר לפנייהם.

באותה תקו--פה נארג ונטווה רעיון "מאורות ההלכה", ובאותו יום, נוכח השאלה "הלכה, הלכה, מה עם ההלכה?", הוא קרם עור וגידים, נשטח לפרטיו בפני פוסקי הדור, הגרי"ש אלישיב זצ"ל ויבלחט"א הגר"ש וואזנר שליט"א, וקיבל את ברכתם ואת עידודם.

תוך זמן קצר הוקמה מערכת "מאורות ההלכה", אשר זכתה לברכת מרנן ורבנן, גדולי הדור והאדמו"רים.

מני אז, בכל שאלה שהתעוררה, ספק או הכרעה, היא הופנתה אל פוסקי הדור, הקובעים ומתווים את התבנית של "מאורות ההלכה". אין אלו שאלות זוטות. מול עיניהם המשתאות של עשרות אלפי לומדי הדף היומי, הלכה ונבנתה מערכת מופלאה של הלכות מעשיות, מהחל ועד כלה. במסכת שבת זכו לומדי הדף היומי ללמוד הלכות רבות משרשן. בעיני יהודים רבים, ההלכות, התקנות, האיסורים, הגזירות והדינים של שבת קודש, אינם אוסף אקראי, מצבור גדול ומפורד של איסורים; הם זכו להבין את הבסיס, ללמוד על השורש, להניח דין ליד רעהו ולחזות בהשתלשלותם של איסורי השבת מל"ט מלאכות השבת, עד תקנות חכמים. כדי לבנות את המפעל האדיר על יסודות איתנים, נדרשה הכרעתם של פוסקי הדור, אשר הטו אוזן קשובה בכל עת ובכל שעה לשאלות רבני "מאורות ההלכה", מתוך החשיבות המרובה שהם ייחסו לעניין.

חלפו חדשים אחדים, ואותה משלחת שבה אל פוסקי הדור.

מה מפעים היה להיווכח בהתרגשותו הרבה של הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א,

אמת, בעל חק יעקב (שם, ס"ק ה') חולק וסובר כי ישראל שהחזיר את החמץ לרשות הנכרי, ואחריותו נותרת עליו - עובר על איסור, אך אם מעולם לא לקח את החמץ מידי ומלכתחילה קיבל עליו אחריות בלבד, אינו עובר על איסור לכל הדעות, שהרי מקור איסור זה הוא מן הפסוק "לא ימצא", והחמץ אינו נמצא ולא היה נמצא ברשותו [ראוי להדגיש, כי דין זה הוא דווקא בחמץ של נכרי שישראל קיבל עליו אחריות, אך בחמץ של ישראל הנמצא ברשות נכרי, יש בו איסור מדברי סופרים, אף לפי השיטות שאין בו איסור תורה. עיין ביאור הלכה שם ד"ה עובר עליו, ועיין שו"ע הרב שם סעי' א'].

דף ז/א והלכתא על ביעור חמץ

ברכת המצוות - "על" או "ל"

מדוע נוסח שתי ברכות התפילין אינו זהה? על תפילין של יד מברכים: "אשר קדשנו... להניח תפילין" ועל תפילין של ראש מברכים: "אשר קדשנו... על מצוות תפילין"? במאמר שלפנינו נדון גם בכך.

מהו נוסח ברכת "בדיקת חמץ"? בכך דנים האמוראים בגמרתנו. יש אומרים כי נוסח הברכה הוא "לבער חמץ", ויש אומרים "על ביעור חמץ". מאחר שברכת המצוות נאמרת לפני עשיית המצווה, למעט מצוות בודדות, נחלקו אמוראים אם הלשון "על" משתמעת גם על מעשה עתידי. כלומר, הנוסח "לבער חמץ" משמע, שעומד לבער את החמץ, ברם, הנוסח "על ביעור חמץ" יכול להשתמע כברכה על ביעור חמץ שנעשה ולא שעתיד להיעשות. הגמרא מסיקה: "והלכתא על ביעור חמץ", והראשונים דנו אם כוונתה שיש לומר נוסח זה דווקא, או שהיא מכריעה כי שני הלשונות טובים לברכה (עיין רש"י, תוס', רמב"ן, ועוד).

בעלי התוספות מצינים: "ויש טעם בברכות, ור"י לא מצא טעם לכל הברכות". כלומר, קיים טעם לכך שברכות שונות מנוסחות באופן שונה, אך לא עלה בידי ר"י למצוא את שורש טעמן של כל הברכות. הראשונים דנים בהרחבה בנוסח הברכות, כגון, באיזו ברכה מברכים "על" - "וציוונו על נטילת ידיים", ובאיזו מברכים "ל" - "וציוונו לישב בסוכה". הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א ליקט את כל נוסחאות ברכות המצוות מן הש"ס וממקורות קדומים, בקונטרס מיוחד בספרו נחל איתן (עמ' ע"ו והלאה). בספר זה אפשר למצוא ברכות נדירות, על מים אחרונים, על קימה בפני זקן, ועוד. בקונטרס זה ליקט הגר"ח קנייבסקי שליט"א שיטות של עשרה ראשונים, מתי מברכים "על" ומתי "ל", ולאחר ביאור שיטתו של אחד מעשרת הראשונים אלו, הוא מפרט נוסחאות של ברכות מסוימות שאינן מתיישבות היטב לפי אותה שיטה. במאמר זה נטעם על קצה המזלג מקצת משיטות הראשונים.

נוסח הברכה לפי ההרגשה: בעל תוספות ר"ד (ספר המכריע סימן ס"א ומובא ג"כ בשלטי גיבורים בסוגיותנו בשם ריא"ז בשם זקנו התוה"ד) נוקט בשיטה יחודית. לדעתו, המברך רשאי לנסח את הברכה לפי הרגשתו. אם לבו נוטה לברך "על" - יברך כך, אם לבו נוטה לברך "ל" - יברך כך. זאת, פרט למקרה שהמברך נשלח על ידי בעל המצווה לקיים את המצווה, וכגון, הנשלח על ידי חברו להפריש תרומות ומעשרות, יברך "על" ולא "ל", כמבואר בסוגיותנו, מפני שהנוסח "על" פירושו, שהקב"ה ציווה בתורתו על מצווה זו, ואילו הנוסח "ל" פירושו, שהקב"ה ציווה עכשיו לעשות כך, והוא הרי שליח, ופירות אלו אינם שלו וכעת אינו מצווה לעשות מאומה.

יתר הראשונים קובעים מסמרות בעניין וכל אחד מסביר בדרכו, אלו מצוות נבחרו שיברכו עליהן ב"על" ואלו נבחרו שיברכו עליהן ב"ל". מכאן ואילך נתמקד בשיטת הרמב"ם (הל' ברכות פרק י"א הל' י"א), המסיק מסוגיותנו את הכללים הבאים.

רק אדם העומד לפני קיום מצווה שהוא חייב לעשותה, מברך "ל". ברם, שליח המקיים מצווה עבור אחר, או אדם המקיים מצווה עבור עצמו אך היא אינה מצווה גמורה, כגון, שחיטה [שאינו חייב לשחוט, אלא שאם רוצה לאכול עליו לשחוט], או אדם שכבר החל במעשה המצווה ואחר כך התחיל לברך, כל אלו מברכים "על" ולא "ל". טעם הדבר, מפני שנוסח "ל" משמעו, שהקב"ה ציווה לעשות כך וכך. השליח הרי לא הצטווה, גם המקיים מצווה שאינו חייב בה לא הצטווה לעשות כן, אלא ברצותו יעשה. ואילו המברך לאחר שכבר התחיל במצווה אינו מברך "ל", מפני שלשון זו הולמת ברכה הנאמרת לפני המעשה, "אשר קדשנו... וציוונו ל", היינו: ציוונו הקב"ה לעשות את המעשה שהמברך עומד לעשות, אך אם כבר התחיל במעשה עליו לברך "על" שמשמעו, שהקב"ה ציווה בתורתו על מצווה זו [וראה עוד ברמב"ם שם הל' י"ד בעושה מצווה לו ולאחרים].

היוצא מן הדברים, כי לדעת הרמב"ם אין נוסח קבוע לכל ברכה, מפני שהנוסח משתנה בכל מקרה לפי תנאיו.

תלמידו של מרן הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחולל ומייסד "הדף היומי". הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ראש מאורות הדף היומי וצוות רבני מאורות ההלכה, עלו אל ביתו של הגר"ש וואזנר שליט"א, בלוויית הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א, דומ"ץ בבית דינו של הגר"ש וואזנר שליט"א, כדי לקבל את ברכת הרב, אשר הביע את התרגשותו במילים חמות.

במהלך ההתייעצות שנערכה בביתו, בישרו הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, כי התקיימה ברכתו שלא יצא מכשול מתחת ידיהם, חלילה וחס. הברכה התקיימה. ברוך ה'.

צוות רבני "מאורות ההלכה" שב מבית פוסקי הדור כשברכתם החמה מלווה אותם. הם שמחו לספר להם, כי ברוך ה' יהודים רבים הצטרפו למעגלי "מאורות ההלכה".

אחד הלומדים אמר על הרעיון: "זו תורה וזו שכרה". שכרי בעולם הזה על ההשתתפות בלימוד הדף היומי, הוא לימוד ההלכה שבסוף השיעור, אשר בלעדיו הייתי נכשל חלילה וחס באיסורים רבים מידי מכפי שנוח לי להודות בהם".

התחילו עוד היום ללמוד "מאורות ההלכה", כפי שנוהגים בשיעורים רבים של הדף היומי, בתחילת השיעור, או בסוף השיעור, ויברככם בורא עולם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז/ב פשיטא

פשיטא!

פשיטא - הדין שאמרת פשוט.

פעמים מופיע ביטוי זה כתמיהה, ופעמים כקביעת עובדה.

כאשר יופיע זה הביטוי בסיומו של ציטוט דין מברייטא או ממשנה, הוא מבטא את תמיחתו של השואל: פשיטא?! דין זה פשוט הוא, ומה חידוש יש בדבריו? כאשר הביטוי "פשיטא" מופיע בפתיחת עניין חדש, הוא נאמר בניחותא ומשמש כפתיח לבירור דין. הוי אומר: דין זה

לפיכך פוסק הרמב"ם (שם הל' ט"ו), כי הנוטל לולב כדי לקיים בו מצוות ארבעת המינים, מברך "על נטילת לולב" ולא "ליטול לולב", מפני שכבר בעת אחיזתו לקראת הברכה הוא יוצא ידי חובת המצווה מן התורה! וממילא כבר החל לקיים את המצווה [כמבואר בסוגייתנו]. אמנם, המברך בעוד הלולב מונח לפניו ואינו אוחז בו, מברך "ליטול לולב"! [החידוש בדעת הרמב"ם לעומת שאר ראשונים הוא, שהברכה נותרה בשתי הנוסחאות והדבר תלוי באופן קיום המצווה].

תפילין של יד ושל ראש, מצווה אחת גדולה: בעל כסף משנה אף מרחיב את הדברים לברכות התפילין. ראשונים רבים עוסקים בשאלה, מדוע נוסח ברכת תפילין של ראש הוא "על מצוות", הרי טרם הונחו תפילין של ראש? בעל כסף משנה מבאר לפי שיטת הרמב"ם, כי מצוות הנחת שתי התפילין הרי היא כמצווה אחת גדולה, ממילא, המצווה החלה להתקיים בהנחת תפילין של יד, והואיל והרמב"ם סובר שנוסח ברכת מצווה שהתחילו בקיומה הוא "על", מברכים "על מצוות תפילין".

הארכנו די, אך חובה לחתום מאמר זה בפירושו של הרמב"ם (שם) את גמרתנו הקובעת: "והלכתא על ביעור חמץ". הרמב"ם מבאר, כי מאחר שהחליט בלבו לבטל את החמץ, החלה להתקיים מצוות ביעור חמץ - "תשביתו", ולפי שהחל במצווה, יברך "על ביעור חמץ" ... (ועיין מאירי מה שהקשה על זה, וע"ש עוד במו"צ ברמב"ם מהדורת יד שבת).

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

משנה, שביעית, פרק ח', משניות ט'-י - אמר להם: שתוקו, לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו.

זהירות בכבוד הרב

בשתי משניות רצופות מובאות שתי הלכות שבהן חלק רבי אליעזר על חכמים, אך תלמידו רבי עקיבא מיאן לגלות לתלמידיו את דעת רבו, וכל שהפטיר הוא: "שתוקו! לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו".

שני הדיונים הם כלהלן:

גידולי שביעית ניתנו רק לאכילה ולשימושים דומים, ולפיכך אין להשתמש בשמן שביעית כדי לסוך כלים. העובר וסך עור בשמן של שביעית, לדעת רבי אליעזר קנסוהו שישורף את העור, ולדעת חכמים אין צורך בכך. כשאמרו את הדברים לפני רבי עקיבא, היסה את האומרים, לפי שהוא עצמו שמע מרבי אליעזר שדעתו שונה לחלוטין. עם זאת, הוא לא גילה להם את דעת רבי אליעזר, כי סבר שזה לא יהיה לכבוד רבו.

פת כותים, גזרו חכמים שהיא אסורה באכילה. אמרו לפני רבי עקיבא: רבי אליעזר אומר שהאוכל פת כותים הוא כאוכל בשר חזיר. גם במקרה זה היסם רבי עקיבא, כי שמע דעה שונה לחלוטין מרבו, ולא גילה להם את דעתו.

לכאורה נראה כי שני הדינים אינם קשורים זה לזה, ורק מפני שהובאה ההלכה לגבי שמן שביעית, הובאה ההלכה לגבי פת כותים, שגם בה אמר רבי עקיבא "שתוקו"; אך רבינו מאיר שמחה מדווינסק, זצ"ל, קשר בגאונותו בין שניהם (אור שמח, שמיטה ויובל, פ"ו ה"א), שלשניהם מקור אחד: האם לאחר החורבן נותרה קדושת הארץ וקדושת בית המקדש.

עור שסכוהו בשמן שביעית קנסו חכמים לשרפו, מפני שעברו על איסור והשתמשו בשמן הקדוש לשימושים האסורים בו. רבי אליעזר סבר כי לאחר חורבן הבית בטלה קדושת שביעית מן התורה, כי לדעתו עם החורבן פגה קדושת הארץ ואינה אלא מדרבנן, ולפיכך אין מקום לקנוס בחומרה כה רבה.

את פת הכותים אסרו חכמים מפני שהם היו מקריבים קרבנות בהר גריזים, אף על פי שלאחר שנבנה בית המקדש אסור להקריב קרבנות מחוצה לו [מדובר לפני שגילו שהם מקריבים לעבודה זרה, ומאז קבעו את דינם כנכרים גמורים]. לפיכך אסרו חכמים את פתם, כדי להבדיל מהם את ישראל. רבי אליעזר סבר, כי לאחר חורבן הבית בטל האיסור, לפי ששב ההיתר להקריב קרבנות בכל מקום, כי לדעתו עם החורבן פגה קדושת הארץ וקדושת בית המקדש [בעל אור שמח מצייין כי הדבר תלוי בסוגיית הגמרא במסכת שבועות, טז/א, שדנה בדעת ר"א אם בטלה קדושת הארץ והמקדש, ובעלי התוספות מבארים שיש לחלק ביניהם, וכן כתב הרמב"ם, שאף על פי שבטלה קדושת הארץ, קדושת המקדש לא בטלה].

ומדוע מיאן רבי עקיבא לגלות את דעת רבו? בעל משנה ראשונה מסביר כי ידוע שלאחר שנתגלעה מחלוקת חריפה בין חכמים לרבי אליעזר, והוא מיאן לחזור בו מההלכות שהיקל בהן נגד הכרעת הרוב, הם נידו אותו, ורבי עקיבא לא חפץ לעורר שוב עניין זה, כי גם בהלכות אלו רבי אליעזר היקל ביותר [וע"ש בביאור מחלוקת ר"א ורבנן לדעתו].

שיובא, הוא פשוט וברור ושאלתנו היא מה יהיה באופן אחר.

יש לציין, כי על פי רוב, כאשר המילה פשיטא נאמרת בניחותא, רש"י מצייין זאת במפורש.

בספר יבין שמועה (כלל תצ"ח) מדייק מדברי רש"י, כי בדרך כלל אין מקשים פשיטא אלא כאשר הדין פשוט מצד עצמו ללא צורך להסתייע ממקור אחר.

ניתן להשיג את הספר המבוקש אנא עבדא

אנא עבדא

פרקי חיים מואלים של התעלות
בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים.

להזמנת הספר: 1700-500-151

לעילוי נשמת

מרת **מלכה שוורץ** ע"ה

ב"ר חיים יהושע עדער ז"ל

נלב"ע כ' בתמוז תשל"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידינו הר"ר **טוביה אליעזר שוורץ** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **חיים אריה הנדלר** ז"ל

ב"ר משה יוסף ז"ל נלב"ע כ' בתמוז תשכ"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו הר"ר **אברהם הנדלר** ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל

לעילוי נשמת

מרת **אלישבע שרה ארדן** ע"ה

ב"ר מאיר אליעזר ז"ל נלב"ע י"ח בתמוז תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו